

J. van Lennep

*Zeemans-
Woordeboek*

J. van Lennep

Zeemans-Woordeboek

**Behelzende een verklaring der woorden, by scheepvaart en den handel
in gebruik en een opgave der algemeene wetsbepalingen daartoe**

Gepubliceerd door Good Press, 2022

goodpress@okpublishing.info

EAN 4064066400514

INHOUDSOPGAVE

[Voorrede.](#)

[Verklaring der gebezigde verkortingen.](#)

[A.](#)

[B.](#)

[C.](#)

[D.](#)

[E.](#)

[F.](#)

[G.](#)

[H.](#)

[I.](#)

[J.](#)

[K.](#)

[L.](#)

[M.](#)

[N.](#)

[O.](#)

[P.](#)

[Q.](#)

[R.](#)

[S.](#)

[T.](#)

[U.](#)

[V.](#)

[W.](#)

[Y., JJ.](#)

[Z.](#)

Voorrede.

Inhoudsopgave

By elken Nederlander, immers by den zoodanige, die dezen naam niet uit kracht eener wet, maar uit hoofde zijner afkomst voert, bestaat, in meerdere of mindere mate, zekere ingenomenheid met het Zeewezen, 't zij, dat wy die reeds van kinds af inademen met den zeewind, die over onze velden blaast, 't zij, dat wy haar oorsprong zoeken moeten in de herinneringen van onzen ouden roem en vervlogen grootheid ter zee, 't zij, dat hier die beide oorzaken, de fysieke en de moreele, te samen werken. Ook my waren, van zoo verre my heugt, zeegezichten, zeetochtjens, verhalen van zeegevechten en zeeavonturen, welkom en aangenaam. Ofschoon tot op een-en-twintigjarigen leeftijd een eenige zoon, en dus niet voor de zeedienst bestemd, bleef niet-te-min my ten allen tijde de neiging by voor al wat tot de zee betrekking had. De omstandigheid, dat ik ten gevolge van een ambt, 't welk ik lange jaren bekleedde, gehouden was, telken jare eenige dagen op zee—al was het dan ook maar op een binnensee—door te brengen, en dat my later bezigheden van geheel anderen aart nu en dan naar Engeland riepen, strekten om die neiging gedeeltelijk te voldoen en tevens om haar aan te wakkeren: en meer dan eene episode uit mijn werken is haar oorsprong verschuldigd aan de ondervinding, op dergelijke tochtjens verkregen.

Behalve voor 't zeewezen heb ik, mede reeds zeer vroeg, een zonderlinge liefde gehad voor Woordeboeken¹. Het feit moge eenige bevreemding baren, het is niet-te-min volkomen waar, en ik was een knaap van nog geen tien jaar, toen ik niet alleen talrijke *Dictionnaires d'anecdotes* en *Dictionnaires de la fable* van buiten kende, maar ook het min behagelijke woordeboek van Chomel, en een menigte artikelen van de *Encyclopédie* gelezen had. Men kan alzoo begrijpen welk een byzonderen smaak ik moest vinden in een werk, dat niet alleen tot de kategorie der woordeboeken behoorde, maar bovendien het Zeewezen betrof, te weten Winschotens *Seeman*. Ik was toen nog op dien gelukkigen leeftijd, waarin men gelooft, dat al wat in boeken gedrukt staat, waar is, even als alles wat groote menschen zeggen:—latere ondervinding nam my op een en ander punt vele begoochelingen weg, en zoo begon ik van lieverlede te bemerken, dat ook Winschoten, in zijn narichten, maar vooral in zijn afleidingen, geen byzonder vertrouwen verdiende. Deze ontdekking deed voor jaren by my de lust ontslaan, een verbeterde uitgave van dat werk te bezorgen, waarin niet alleen de misslagen van den schrijver hersteld, maar ook de talrijke ruimten zoo veel mogelijk zouden aangevuld worden. Reeds lang ging ik van dit ontwerp zwanger, toen my de verzameling van Spreekwoorden bekend werd, door den Heer Sprenger van Eyk verklaard². Een mijner vrienden, voormalig zee-officier,

aan wien ik dit werk ter lezing had verstrekt, deelde my daaromtrent een tal van aanmerkingen mede, hoofdzakelijk strekkende om te bewijzen, dat de geleerde schrijver zich over 't algemeen te veel, of door zijn verbeelding of door verkeerde voorlichting, had laten leiden, en zijn arbeid alzoo met even veel omzichtigheid diende geraadpleegd te worden als die van Winschoten. De overtuiging hiervan geleidde my tot een andere, namelijk van het nut om een "verbeterden Winschoten" tevens te doen strekken tot een "betere handleiding voor hen, die den oorsprong en de beteekenis willen leeren kennen van spreekwijzen, aan het zeewezen ontleend." Zoo zette ik my nu aan het verzamelen van bouwstoffen en aan het raadplegen van verschillende schrijvers, wier arbeid my van dienst kon zijn;—maar jaar op jaar weerhielden my verschillende omstandigheden om met ernst de handen aan 't werk te slaan en uit den verspreiden voorraad mijn gebouw op te timmeren. Gewis zal die vertraging niemand verwonderen. By elk ander werk behoeft men alleen de luchtige schets van 't geheel op het papier, des noods in 't hoofd, te hebben, en men kan met schrijven een aanvang maken. Heeft men den kop, men komt van lieverlede ook aan den staart. Maar een Woordeboek is hierin van alle andere werken onderscheiden, dat het kop noch staart heeft, dat het als een cirkel in 't rond loopt, dat de deelen in gestadige betrekking tot elkander staan en dat men niet aan 't drukken, ja niet aan 't overschrijven, gaan kan, voor dat het boek volledig is afgewerkt. Volledig!—een Woordeboek heeft nog dit eigenaardige, dat het nimmer volledig kan genoemd worden, en dat, ook in de beste, op de duizend woorden, die er in staan, er doorgaands honderd gemist worden.

De omstandigheid, dat met het drukken van een boeksken, dat nog geen achttien gewone vellen druks beslaat, byna drie jaren zijn verstreken, moge strekken tot een bewijs, dat hiermede niet lichtvaardig is te werk gegaan. Ik heb —om in deze voorrede van een Woordeboek over 't Zeewezen althands eene spreekwijze te bezigen, aan dat zeewezen ontleend—ik heb niet bloot op mijn eigen kompas willen varen, en zoo wel mijn handschrift, als de drukproeven zijn herhaaldelijk, sommige door meer dan eenen zaakkundige, nagezien. En dat heen en weêr reizen der proeven, én dat trekken van menigvuldige reviziën, én de daarover gewisselde korrespondentie, heeft—moeilijkheden van anderen aart, by woordeboeken meestal onvermijdelijk, niet medegerekend—het afdrukken merkelyk vertraagd. Moge nu een weinig belangstelling in dien arbeid het bewijs leveren der waarheid van hetgeen ik in de eerste regels van dit voorbericht nederschreef.

1 Ik schrijf *woordeboek*, geen *woordenboek*, om redenen die ik elders heb ontwikkeld. 't Is geen "boek *van* woorden" maar een "boek *met* woorden," of "*tot verklaring van* woorden *dienende*."—Hooft, die 't woord het eerst gebezigd heeft, noemt het dan ook: *Woordtboek*. "Ik heb," schrijft hy van Justus Baak

(183) “mijn voornaamst *Woordtboek* oft *Woordenaar* hoe men op 't Duits heeten wil, niet hier.”

2 De volledige tytel is: *Handleiding tot de kennis van onze Vaderlandsche Spreekwoorden en Spreekwoordelijke zegswijzen, bijzonder van de Scheepvaart en het Scheepsleven ontleend, door J. P. Sprenger van Eyk, Predikant te Rotterdam. Te Rotterdam, by Mensing en van Westreenen 1835—en: Nalezingen en Vervolg op de Vaderlandsche Spreekwoorden enz.—1836.*

Verklaring der gebezigde verkortingen.

[Inhoudsopgave](#)

z. n.	zelfstandig naamwoord.
b. n.	byvoegelijk naamwoord.
voorn.	voornaamwoord.
m.	mannelijk.
v.	vrouwelijk.
o.	onzijdig.
mv.	meervoud.
b. w.	bedrijvend werkwoord.
o. w.	onzijdig werkwoord.
w. w.	wederkeerig werkwoord.
onp. w. w.	onpersoonlijk werkwoord.
p.	persoonlijk.
bw.	bywoord.
voorz.	voorzetsel.

t. w. tusschenwerpsel.

komm. kommando.

N. Eenig onbepaald getal.

Voorts zijn de verklaarde woorden, wanneer zy in het artikel, dat hen betreft, nogmaals voorkomen, aangeduid door de aanvangletter en een streep. Zoo beduidt op Aak, A— Aak, A—en Aken. Zoo op Blok — B—s, *Bloks*, enz.

A.

Inhoudsopgave

Aak, z. n. — Onder *Aken* verstond men oudtijds die lastschepen, welke met wijnen van Keulen kwamen afdrijven, waarom zy ook doorgaands *Keulsche aken*, en door sommigen, met eene in onze taal vrij gewone voorvoeging, *Haken* werden genaamd. Deze schepen waren plat van bodem, van onder breed uitgezet, hoog opgeboeid en boven smal toeloopende: voor en achter met een breeden steven, in den vorm van een beitel, waarom zy ook *beitel-aken* werden geheeten. De naam *Aken* werd echter ook gegeven aan zoodanige langwerpige en laag op 't water liggende vaartuigen, die achteraan dreven, om daarmede, met een breeden riem of schepper, van en aan boord te roeien: thands echter verstaat men door A— meer byzonder een vaartuig, met zoomwerk opgeboeid.

Aal, z. n. — Rivier- en Zeevisch.

Spreekwijze: *Hy is een koopman in A—shuiden* (hy doet geringe zaken.)

Aan, v. z. 1°. Op. naar. A— boord (op het schip). A— wal (op den wal, te land). A— den grond zitten (vast zitten op een bank of droogte). A— lij (op de lijzijde).

2°. By, naby. A— zee gelegen (dicht by de zee).

3°. Tot, in handen van. *Hy gaf last A— het volk: — hy gaf het bevel A— den eersten officier over.*

4°. Stijf, dicht. *Haal de schoot A—.*

5°. Aan 't lijf. *Trek uw uniform A—.*

6°. Ten. **A— 't werk.—A— den arbeid!—A— 't sjouwen.**

Aanbeeren, o. w. (veroud.) — Alle zeilen byzetten en zijn best doen om voort te komen.

Aanboorden, b. w. (veroud.) — Aan Boord komen.

2°. Scheepstimmermans-uitdrukking, waarmede bedoeld wordt: het maken der bovenste deelen aan de scheepszijden.

Aanbrassen, o. w. — In den zin van Bybrassen. **Stuurboord, bakboord. A—.**

Aandiepen, o. w. — Al loodende naar land varen.

Aandoen, b. w. — *Een haven of kust A—*, een haven of kust met een vaartuig bezoeken, doorgaands alleen in 't voorbygaan, en zonder oogmerk er lang te verblijven. Er binnen loopen, binnen vallen. *Door het verlies van onzen grooten mast, waren wy genoodzaakt, die haven Aan te Doen.*

Aandraaien, b. w. — Een bindsel van lichte lijnen met een draaijer of spaanspil stijf draaien.

Aandrijven, o. w. — 1°. Uit zee naar wal drijven. *Het lijk van den stuurman kwam heden morgen A—.*

2°. Tegen iemand: *Het schip kwam tegen ons A—.*
Zie **Aanvaren.**

Aangaan, o. w. — *Op of Aanhouden. Wy moeten recht op dat eiland A—.*

Aangang maken, o. w. (veroud,) — Voortzeilen, gang of vaart maken.

Aangeven, b. w. — Verklaring doen van hetgeen men in-, uit- of doorvoert. *Men mag geene aan*

belasting onderworpen goederen binnen brengen, zonder die Aan te Geven.

De wetsbepalingen omtrent het **A—** zijn vervat in het XII Hoofdstuk der Algemeene Wet van den 26 Augustus 1822 (Staatsbl. n°. 38) art. 118-126.

Aangifte, z. n. — Daad van aangeven, verklaring. ***Die schipper heeft verzuimd, A— te doen van zijn lading.—Hy is wegens gebrekkige A— beboet.—Art. 120 der Alg. Wet van 26 Aug. 1822 schrijft voor wat het biljet van A— moet inhouden.***

Aanhaken, o. en b. w. — Met een haak of kram ergends aan vasthouden of gehouden worden: aan boord haken, klampen.

Aanhalen, b. w. — 1°. Stijf halen, strak maken. ***De schoot A—.***

2°. In beslag nemen. ***De gandsche lading is ten gevolge eener verkeerde aangifte Aangehaald geworden. Wanneer de ambtenaren goederen A— zijn zy verplicht die naar het naaste kantoor op te brengen.***

Aanhalen, o. w. — Krachtiger worden. ***De wind Haalt Aan*** (het begint harder te waaien).

Spreekwijze: ***Het haalt wat aan*** (het geeft vrij wat voordeel).

Aanhaling, z. n. — In-beslag-neming. ***Een A— doen van verboden, van verkeerd aangegeven goederen.***

Aanhangen, b. w. — b. v. het Roer. Vastmaken, op zijn plaats brengen.

Aanhouden, o. w. — Richten, sturen, op een plaats of streek. ***Wy moeten, om de haven binnen te komen,***

op die lantaren A—.

Aanhouden, b. w. — 1°. In beslag nemen, beletten verder te gaan. *De Engelschen Hielden, gedurende dien oorlog, alle schepen Aan, die hun verdacht voorkwamen.—De ambtenaren hebben, op vermoeden van sluikery, zijn goederen Aangehouden.*

2°. t. w. *Touw*: het vast maken, als er genoeg uitgevield is.

Aanklampen, b. w. — Aanhaken, enteren. Zich aan een ander vaartuig vasthechten, aan boord klampen.

Spreekwijze: *Iemand A—* (iemand op eene, 't zij onvriendelijke, 't zij althands lastige wijze aanspreken. Ook wel "iemand—doorgaands tegen zijn zin—een arm geven").

Aanklamper, z. n. — Hy die aanklampt.

Aanklamping, z. n. — De daad van aanklampen.

Aankomen, o. w. — Uit zee aan wal of in de haven komen. *Er is gebrek in 't land: 't is tijd dat de graanschepen A—.*

Aankrammen, b. w. — Met kramgarens hechten.

Aanleggen, o. w. — Een hoofd of kaai aandoen, aan wal komen. *Hier is de kaai, waar wy moeten A—.*

Spreekwijze: *Ergends A—* (een herberg of kroeg in 't voorbygaan bezoeken)

Zoo: *Willen wy hier eens A—. Hy is gewoon aan alle kapelletjens Aan te Leggen.)*

Aanleggen, o. w. — Op- of naar een plaats:—Op een plaats aanhouden. *Hoe legt het aan?* (welken koers moeten wy houden?) *Tegen iemand A—* (met

den steven naar een ander schip gericht daarop afzeilen.)

Wy leggen 't op de ree

De zee van Reden, aan.

Huygens, *Hofwijck*.

Aanleggen, b. w. — Omleggen. *Het want A—*.

Spreekwijze: *Het te breed A—* (te veel verteering maken.)

Aanlegplaats, z. n. — Plaats, bestemd of geschikt om aan te leggen. *De A— der stoombooten*.

Aanloeven, o. w. — *By-* of *oploeven*: Met een ruimen wind zeilende het schip dichters aan den wind doen komen.

Aanloop der zee, z. n. — Het slaan van een zwaren golf.

Aanloopen, o. w. — 't Zelfde als *Aanvaren*.

Aanlijken, b. w. — Een lijk aan een zeil zetten.

Aanmaken, b. w. — 1°. Aanzetten, aanhechten, vastmaken, aanslaan: en meer in gebruik dan dit laatste.

2°. Maken. *De Equipaadje was bezig met het A— van matten*.

3°. Handen reppen. *Maak wat Aan!*

Aannemen, b. w. — Werven, in dienst nemen. *Er is voor dien tocht vrij wat volk Aangenomen*.

Aannemend, b. n. Toenemend. *A—e koelte* (een wind, die toeneemt).

Aanneming, z. n. v. — Werving, in-dienst-neming. *Er heeft nog geen A— van volk plaats gehad*.

Aanrakken, o. w. — De Rakken aanhalen.

Aanranden, b. w. — Met slechte inzichten overvallen, aanvallen. *Wy werden op die hoogte door roovers Aangerand.*

Aanrijgen, b. w. — Door een koord, draad of lijn verbinden. *De bonnet A—.*

Aanslaan, b. w. — 1°. Zie *Aanmaken*. *Een zeil A—* (het hechten of aankrammen, aan raas, gaffels of leiders met het lijk daarvoor bestemd).

2°. Vatten, grijpen. *Een vat A—*: (er een strop om heen slaan).

Aanslibbing, z. n. v. — of *Aanspoeling*. Land, dat op zee gewonnen wordt.

Aanspoelen, o. w. — Uit zee naar 't strand gedreven worden. *Daar kwamen vele kisten uit het verongelukte schip A—.*

Aanspoeling, z. n. v. — of *Aanslibbing*. Land, dat op de zee gewonnen wordt.

Aanstampen, b. w. — Vaststampen, stuwen, vast op elkander pakken.

Aanstellen, b. w. — Een macht- of lastbrief geven. *Hy is tot bevelhebber der onderneming Aangesteld.*

Aanstelling, z. n. v. — 1°. Macht- of lastbrief. *Hy heeft zijn A— als Luitenant, als Tweede Stuurman ontvangen.*

2°. De benoeming in dien lastbrief vervat.

Aanvaart, z. n. v. — Landingsplaats. *De plaatsen van Af- en A— der stoombooten.*

Aanvaren, o. en b. w. — Tegen een schip op eenig voorwerp varende, stooten. *Hy is tegen de kaai Aangevaren. De stoomboot heeft hem Aangevaren.*

De schade, door het **A—** veroorzaakt, moet vergoed worden. Zie *Aanzeilen*.

Aanvaring, z. n. v. — De daad van het aanvaren.

Aanwenken, o. w. — Het doen springen der lijfokkebras en het byvieren der magermans en voorbramboelijn op het kommando van *Wenk wat aan voor*.

Aanzeilen, o. w. — Koers houden. *Oost of West A—*.
Hy kwam met geen vyandelijke inzichten A—.

Aanzeilen, b. w. — Tegen een ander schip zeilende stooten. *In het Kanaal loopt men dikwijls gevaar van A—*. De schade, door het **A—** veroorzaakt moet vergoed worden. Zie daarover het Wetb. v. Kooph. II B. VI Tit. Art. 534-544.

Aanzeiling, z. n. v. — De daad van Aanzeilen.

Aanzetklos, z. n. m. — Klos aan 't vooreind van den aanzetstok, die in 't kanon gestoken wordt.

Aanzetten, b. w. — Instampen, stampen, een stuk geschut laden.

Aanzetter, z. n. m. — Stok, aan het eene eind voorzien van een klos, waarmede de kardoos en de kogel in het stuk geschoven en aangezet wordt: by kleine stukken is het eene eind van den **A—** soms voorzien van een wisschersbol.

Aap, z. n. m. (veroud). — Benaming van het bezaanstagzeil.

Aardewind, z. n. m. — Zie *Gangspil*.

Abab, z. n. m. — Benaming van een vrijen Turkschen matroos.

Abandonnement, z. n. m. — Bastertwoord, dat de Wetgever heeft verkozen te gebruiken, ofschoon hy daarvoor even gemakkelijk *Afstand* of *Verlating* had kunnen zeggen. Zie *Afstand*.

Accijnsgoederen, z. n. o. mv. — Goederen met accijns bezwaard. Zie Alg. Wet van 26 Aug. 1822, art 3, art. 67-74, art. 78, 144-152.

Achter, bw. — Door A— wordt aangeduid wat zich op, of om, of achter het A— schip bevindt. *Waar is de bootsman? Hy is A— (op het A— schip). Wy hebben N. diepgang A—. (De diepgang van het A— schip is N.).*

Achter af, bw. — In een verwijderde plaats. A— brengen: (in de provoost, in de gevangenis brengen).

Achterbaks, bw. — Eigenlijk, Achter den Bak. A— houden (terug houden, verborgen houden). *Hy heeft zich A— gehouden (hy heeft niet voor den bak durven komen, hy heeft zich schuil gehouden). Doch zie *Bak*.*

Achterdwarstouw, z. n. o. — Touw, waarmede een schip achter door de poorten heen kan vastgemaakt worden.

Achterebe, z. n. v. — Het laatste gedeelte van de eb.

Achterhalen, b. w. — Inhalen, bereiken. *Wy zeilden te goed. Zy konden ons niet A—*.

Achterhiel, z. n. v. — Hoek van den achtersteven met de kiel. Zie *Hiel*.

Achterhoede, z. n. v. — De Schepen van het derde smaldeel eener vloot, wanneer de vloot in gewone orde opzeilt. Meer gebruikelijk plach by ons te zijn *Achtersicht*. Zie ald.

Achterkasteel, z. n. o. of Schans. — Achterste gedeelte van het schip. Het wordt ook genomen voor dat des lichaams.

Achterkiel, z. n. v. — Hoek van den achtersteven met de kiel, of hieling van de kiel.

Achterlastig, b. n. — Zie *Stuurlastig*.

Achterluik, z. n. o. — Luik van het achterschip.

Achterlijk, z. n. o. — Lijk, langs den opstaanden kant van een zeil naar de zijde van het achterschip.

Achterom, bw. — Achter het schip om. *A— komen* (zich achter een schip stellen om het te volgen). *A— loopen* (zich, uit eerbied voor een hooger officier, wiens schip men kruist, hem aan den kant van zijn achtersteven voorbygaan).

Achterop, bw. — Van achteren. *Wy kwamen het schip A—.* (Wy haalden het in).

Achteronder, z. n. o. — *Achterraim*. De ruimte, die achter in 't onderschip is.

Achterpiek, z. n. v. of alleen Piek. — Achterste schuinte van het schip.

Spreekwijze: Zijn A— scheeren voor “zich wegpakken.”

Achterplecht, z. n. v. — Zie *Plecht*.

Achterraim, z. n. o. — Zie *Achteronder*.

Achterschip, z. n. o. — Dat deel van het schip, 't welk van den bezaansmast af tot aan het einde toe naar achteren staat. Zie *Schip*.

Achterslemphout, z. n. o. — Verzameling van op elkander gestapelde houten, benoodigd om den hoek te bewaren van den achtersteven met de kiel.

Achterspant, z. n. v. Zie *Spant*.

Achtersteven, z. n. m. — Zwaar en rechtstaand stuk hout, dat, aan het uiteinde der kiel van een schip opgericht, het sluitstuk van zijn romp uitmaakt.

Achterspoort, z. n. m. of *Achterhoede* — Het smaldeel eener vloot, dat achter aan zeilt, en gewoonlijk door den derden Hoofd-officier in rang wordt aangevoerd.

Achterspoort, z. n. o. — Tros of kabeltouw, waarmede men achter aan den wal gemeerd is of dat men voor verhalen gebruikt om het Achterschip te bedwingen.

Achtersteven, bw. — Beteekent in de samenstelling, wat zich bevindt aan de zijde van den achtersteven. *Gy moet A—komen*: (gy moet by den Kapitein in de kajuit komen). *A— viktualieruim* (het eerste magazijn, dat zich achter den grooten mast bevindt).

Achtersteven, o. w. — Achterblijven, de schepen, waarby men behoort, vooruitzeilen.

Achtersteven: *A—* (achter uit teeren, teruggang ondervinden).

Achtersteven, z. n. o. (veroud.) voor *Kuildek*.— Zie ald.

Achtersteven, z. n. m. of *Navloed*. — Het laatste van den Vloed.

Achtersteven, z. n. o. — Het snijwerk van den achtersteven.

Achtersteven, z. n. o. mv. — De zeilen, die tot den grooten en bezaansmast behooren. De *A—* en doen het schip oploeven, de voorzeilen afvallen.

Adelborst, z. n. m. — Kadet, eerste graad in de Zeedienst. Het woord heeft dezelfde beteekenis als Edelknaap: om dat de Adelborsten oorspronkelijk vrijwilligers van edelen huize waren.

Admiraal, Admiraliteit enz. — Zie *Amiraal, Amiraliteit*, enz.

Adviesboot, fregat, jucht. — Vaartuig, dat berichten of lastgevingen overbrengt.

Afbakenen, b. w. — Met merken of tonnen bezetten. *Men heeft eindelijk besloten, die ondiepte Af te Bakenen.*

Afbetalen, b. w. — Betalen en wegzenden. *Het schip is opgelegd en het scheepsvolk is Afbetaald.*

Afblazen, b. w. — *De kanonnen A—* (ze met los kruit afschieten om ze schoon te houden).

Afbrassen, o. w. — Zie *Volbrassen*.

Spreekwijze: *Hy brast af*: (hy schuurt zijn piek).

Afbrengen, o. w. — Vlot maken. *Het schip zat op den bank en het kostte niet weinig moeite, het er Af te Brengen.*

Afbuien, o. w. — Eindigen met Buien. *Het weer Buit Af.*

Afdanken, b. w. — Uit de dienst zenden, naar huis zenden, ontslaan. *Al de manschappen worden Afdedankt.*

Afdanking, z. n. v. — De daad van afdanken. *Nu de oorlog een einde nam had er een algemeene A— der troepen plaats.*

Afdeeling, z. n. v. — Zie *Eskader, Smaldeel*.

Afdrijven, o. w. — Wordt van een vaartuig gezegd, dat door den stroom wordt mede gevoerd. *Met den stroom A—.* *Met de neer A—.* *Een schip doen A—.*

Afdwalen, o. w. — Wordt van een schip gezegd, als het uit zijn koers of van de vloot afraakt: — en van een man, als hy vermist wordt. *Hy is Afdedwaald* (hy is buiten boord geraakt.)

Afgaand, b. n. — Vallend. Zie *Tij.*

Afgetakeld, b. n. — 1°. Afgetuigd. Zie *Aftakelen.*

2°. *Gehavend.* (Dat schip ziet er deerlijk A— uit).

Spreekwijze: Hy is zeer A— (hy is mager geworden).

Afgieren, o. w. — Als men voor anker ligt met een gier van plaats veranderen.

Afgrond, z. n. m. — Zie *Diepte, Kolk, Maalstroom.*

Afgronden, die geen loot kan peylen, noch beworpen, zegt Vondel. *Lof der Zeevaart.*

Afhangen, b. w. — 1°. Uit zijne scharnieren lichten. *Het roer A—.*

2°. Iemand van zijn wapenen enz. ontdoen. *Hangt dien man Af* (ontneemt hem zijn zijdgeweer, enz.)

Afhouden, o. w. — 1°. Zich ergends van verwijderd houden. *Wy moeten van die kust A— anders vervallen wy op de zandgronden.—Hadden wy niet nog in tijds Afgehouden, dan had die brik ons overzeild.—Van den wind A—* (door de werking der zeilen of van het roer een slag in de rondte doen) *voor den wind A—* (de richting van den wind volgen, zoo dat men hem den achtersteven toekeert). *In eens A—* (wanneer de beweging met snelheid geschiedt). *Gaande weg A—*

(wanneer zy langzamerhand plaats heeft). *Door een kontramarsch in elkanders kielwater A—.*

2°. Plaats maken. *De schepen die den stroom opvaren, moeten naar den wal A— om de stroom-afkomende te laten voorbygieren.*

Afhouden, b. w. — Verwijderen: *het anker van den boeg A—* (ten einde schuring te voorkomen). Als een touw, ketting of kabelaring om een spil gewonden wordt, zijn er menschen, die de afgewonden part stijf houden en terughalen, dat men A— noemt.

Afkeuren, b. w. — Ongeschikt, onbruikbaar verklaren. *Dat schip werd Afgekeurd* (het werd geoordeeld, niet langer zee te kunnen bouwen: het kreeg den bijl voor den kop.)

Afknijpen, b. w. — t. w. de loef, wordt van uw schip gezegd, wanneer het een ander de loef afwint.

Afkomen, o. w. (Op iemand). *Dat schip Kwam op ons Af* (naderde ons schip.)

Afleggen, b. w. — Zich verwijderen. *Wy moeten van het land A—* (versta: het roer).

Aflopen, o. w. — 1°. Van stapel loopen. Zie *Stapel*.

Spreekwijze: *Hoe zal dat A—? Dat Loopt goed Af.* (Wat zal de uitslag zijn? Die uitkomst is voorspoedig). Het A— van een schip is namelijk altijd een hachlijke zaak, aan het goed slagen waarvan vrij wat gelegen is.

Het wel A— van het scheepjen is van ouds her de dronk, aan een vrouw toegebracht, die zich in gezegende omstandigheden bevindt. De spreekwijze behoeft geen opheldering.

2°. Afzakken, zich met den wind verwijderen. *Voor den wind A—.*

Afloopen, b. w. — De uitdrukking *een schip A—* wordt wel gebezigd, als het scheepvolk zich oproerig toont.

Aflossen, b. w. — Verpozen, ontslaan en de plaats of taak innemen van den ontslagene. *De wacht A—.*

Afnemen, o. w. — Wordt de maan gezegd te doen, wanneer zy vol is geweest en haar omtrek schijnbaar vermindert.

Afpassen, b. w. — Gereed maken, bepalen. *Een bestek A—* (een bestek zetten).

Afraken, o. w. — Zich verwijderen. *Na een langen strijd Raakten de beide schepen van elkander Af.— Wy moeten ons best doen, dat wy van die kust A—.*

Afreizen, o. w. — Heenreizen, uitzeilen.

Afschaken, b. w. — Bot geven, vieren. *Een touw A—* (wanneer men het vasthoudt, het vieren om het gemakkelijker door een blok te laten glijden).

Afschepen, b. w. — Met een schip wegzenden. *Goederen naar Engeland A—.*

Spreekwijze: *Iemand A—* (zich van iemand ontslaan, iemand met een kluitjen in 't riet sturen).

Afscheper, z. n. m. — Bevrachter.

Afslaan, b. w. — 1°. Afweeren. *'t Gelukte hun, des vyands eersten aanval Af te Slaan.*

2°. Strijken, wegnemen, bergen, het tegenovergestelde van *ophijschen, bijzetten. De zeilen A—.*

Afslaan, o. w. — Met geweld afraken. *Hy is van zijn anker Afgeslagen.*

Afslechten, b. w. — Verdunnen, b. v. een stuk hout.

Afslechten, o. w. — Bedaren. *De zee slecht af* (wordt stiller, effener).

Afsluitingdeelen, z. n. o. mv. — De deelen van een schip, die bestemd zijn om het Af te sluiten en waterdicht te houden.

Afsnijden, b. w. — Een schip: het in zijn koers hinderen, of beletten dat het zich begeve waar het wil. *Een schip van den wal A—* (zich tusschen den wal en het schip plaatsen. *Een schip den terugtocht A—* (zich zoo te plaatsen, dat het niet ontwijken kan). *Een Afgesneden schip.* (Een schip, dat door de beweging des vyands zoodanig van de vloot waar het toe behoort gescheiden is, dat het zich daarmede niet kan hereenigen.)

Afstand, z. n. m. — 1°. De betrekking, waarin zich eenig voorwerp tot een ander bevindt ten opzichte van de plaats waar zy zijn. *Op verren A— zijn. Dat schip ligt op een A— van twee mijlen.—Op den bepaalden A— van zijn voorman blijven. Maans A—.* De A— der maan van de zon, planeten en vaste sterren. Het observeeren der A—en dient tot het vinden der lengte op zee en vereischt byzondere bekwaamheid.

Spreekwijze: *Hy neemt een goeden A—* (hy is een goed waarnemer of observateur).

2°. Of *verlating.* De daad van iets af te staan. *Hy heeft A— van dat schip gedaan aan de Assuradeurs*

(’twelk geschieden kan behoudens de bepalingen voorkomende in het Wetb. van Kooph. Boek II, Tit. IX. Afd. V. Art. 663-680.

Afsteken, o. w. — Zich in een licht vaartuig verwijderen. *Met de sloep A—.*

Afsteken, b. w. — Afwinnen. *Iemand de loef A—.*
Zie *Loef*.

Afstooten, b. w. — Terugstooten.

Aftakelen, b. w. — Onttuigen, aftuigen. *Een schip A—* — (van zijn takelaadje ontdoen). Zie *Afgetakeld*.

Aftocht, z. n. m. — Terugtocht, meestal zoodanig een die gedwongen is. *De vyandelijke vloot tot den A— dwingen:—Den A— slaan* (door trommelslag het sein tot den A— geven).

Aftonnen, b. w. — Een vaarwater geheel van Tonnen voorzien. *Men mocht die baai wel A—.*

Aftuigen, b. w. w. — De tuigaadje afnemen, onttuigen, onttakelen. *Een schip A—* (van zijn tuig ontdoen.)

Afvaart, z. n. v. — Vertrek van een schip of boot. *De A— van den beurtman. De Aan- en A— der stoombooten.*

Afvallen, o. w. — 1°. Wordt van een schip gezegd, als het door tegenwind omzwenkt. *Het schip Valt Af. Over bakboord, over stuurboord A—.*

2°. Ter zijde af wegzeilen, en met of tegen dank niet zoo dicht als doenlijk by-de-wind houden.

Afvieren, b. w. — Een touw laten schieten. Lus van een touwgeer afschrikken.

Afvalling, z. n. v. — Hieling, achterdeel der kiel, het stuk dat wegvalt by 't afloopen.

Afvaren, o. w. — Van de legplaats vertrekken. *De schuit Vaart Af. Het uur van A— heeft geslagen. Afgevaren breedte* (de breedte waarvan men is afgevaren).

Spreekwijze: 't Bestek zetten naar de afgevaren breedte (van een vast punt uitgaan).

Afwaaien, onp. w. — Onophoudelijk waaien. *Het heeft in deze laatste dagen al schoon wat Afgewaaid.*

Spreekwijze: *van den wal Afgewaaid* (niet tot zijn oogmerk gekomen).

Afwenden, o. w. — Als men by-de-wind zeilende in den wal ligt, er over den anderen boeg uitzeilen.

Spreekwijze: *Tegen de nacht van den wal afwenden* (tijdig voorzorgen nemen).

Afwerken, o. w. — *Tegen wind of stroom A—*, d. i. zwaar naar binnen komen, uit zee doorlaveeren, op een rivier door het uitbrengen van trossen, ook, by stilte, doorboegseeren.

Afwerpen, b. w. — 1°. Schielijk en onverwacht ergens van daan zeilen (veroud.). *Afgeworpen worden* heeft by het enteren dezelfde beteekenis als *afgeslagen worden* by een beleg.

Afwinnen, b. w. — Van iemand winnen. *Ik heb het hem in snelheid Afgewonnen. Iemand de loef A—*. Zie [Loef](#).

Afwijken, o. w. — 1°. Scheuren, gapen: worden b. v. planken gezegd te doen, als de naden zich uitzetten.

2°. Zich verwijderen. *De magneetnaald Wijkt Af.* (Zy verwijdert zich van het ware Noord.)

3°. Met een werpanker, dat men met een sloep of boot uitbrengt, het schip verhalen; b. v. als men met een schip in de nabijheid van klippen, banken als andersins geänkerd is en men kans heeft met zwaaien of wat harden wind er op te raken, als men met stilte niet verzeilen kan of er geen plaats is om onder zeil te komen en het schip elders ten anker te brengen, dan geschiedt dit met behulp van een werp.

Afwijking, z. n. v. *Deklinatie.* — Miswijzing van de kompassen.

Afzakken, b. w. — Afdrijven b. v. een stroom. *Het was een fraai schouwspel, die vloot de rivier te zien A—*

Spreekwijze: *Hy is Afgezakt* (hy is zonder gerucht heengegaan).

Afzakkertjes, z. n. o. — Dronk, dien men by 't heengaan, of om de spijs te doen zakken, gebruikt.

Afzeilen, o. w. — De haven verlaten. *Er zijn met dien wind vele schepen afgezeild.*

Afzeilen, b. w. — *Dat schip kan veel wind A—* (veel wind verdragen).

Afzenden, b. w. — Heenzenden, verwijderen. *Een schip van de vloot A—. Goederen A—.*

Spreekwijze: *De volle laag A—*, d. i. al het geschut te gelijk afvuren (al zijn kracht op eens aanwenden).

Afzender, z. n. m. — Hy, die een lading, of goederen heeft *Afgezonden.*

Afzetten, o. w. — Zich afstooten. Ook: voor 't stooten vrij houden. *Wy moesten van den wal A—; Zet Af!* (komm.).

Akerkloot, z. n. m. — (Veroud.) Eikelvormige kogel: heet nu *druivetros*, en bestaat uit kleinere kogels, op een ronde schijf opgehoopt en in zeildoek gebonden, waarvan het geheel den vorm heeft van een akker of druivetros.

Kardoezen, akerkloots, mammierings en kardeelen.

Antonides, *Ystroom*.

Aletta, z. n. v. — *Windveringen of galeiwolf*. Verlenging van het boeghout op den achtersteven der Levantijsche vaartuigen.

Allarm, z. n. o. — 1°. Wapenkreet, van 't Ital. *All'arme*, "te wapen." *A— blazen. Valsch, loos A—*. Aan boord der Nederlandsche oorlogschepen slaat de tamboer op zijn trom *A—*, waarop ieder naar de hem aangewezen plaats in de geschuts- en gevechtsrolle gaat en zorgt, dat alles op die plaats tot het gevecht gereed zij.

2°. Oploop, beweging, misbaar, by het ontstaan van onraad of gevaar. *Een geweldig A— verwekken*.

Allarmrol, z. n. v. — Verdeeling van de Equipaadje in geval van gevecht.

Alle zeilen byzetten, byhouden. — Zie *Byzetten, Zeil*.

Alles tot een gevecht klaar maken. Een gedeelte der kooien afnemen en naar de brassen brengen om tot verschansingen in te richten en tevens tot

dekking van de talrepen der wanten, de schotten tusschen de vertrekken enz. wegnemen, alles uit den weg ruimen wat aan de vrije beweging der strijdenden hinderlijk zoû kunnen, zijn, de pompen, brandspuiten, grondschothoppen, stoppers, putsen, het slagverband klaar maken, wapens uitdeelen en ieder op zijn aangewezen plaats.

Alles wel! 1°. Gewone begroeting, welke de schepelingen van twee elkander praiende vaartuigen elkander toevoegen, en die zoo wel een vraag als een antwoord in zich sluit.

2°. Roep van de uitkijk voor op de bak, op de fokke- en marsenra by het slaan der halfuursglazen. Wanneer er van het halfdek door den wachthebbenden Officier gepraaid wordt: “wel uitkijker voor!” moet deze, om te toonen dat hy niet slaapt, dit beantwoorden met A— W—!

Alles wel aan boord. — Gewone uitdrukking om te berichten, dat op een vaartuig, 't welk zich op reis bevindt, noch ziekte noch belangrijke avery hebben plaats gehad.

Almadie, z. n. v. of *Kathurie*. — Soort van vaartuig, in Indiën en op de kust van Guinea in gebruik. Het heeft een zeer fijnen romp, aan beide einden in een punt uitlopende, en een vierkante verschansing.

Aming, z. n. v. (veroud.) — Hoogte van 't schip boven 't water.

Amiraal, Ammiraal of Admiraal, (welke laatste schrijfwijze door misbruik en navolging der Engelschen is ingeslopen, als zijnde het woord

afkomstig van *Emir*, dat Opperhoofd beduidt), z. n. m. — Vlootvoogd. Vroeger had men by ons te lande:

Een *A— Generaal*, welke waardigheid achtereenvolgens door de Stadhouders van Holland is bekleed geworden.

Een *Luitenant A— Generaal*, hoedanig de zeehelden Marten Harpertz. Tromp, Michiel Adriaansz. de Ruyter, Kornelis Tromp, achtereenvolgens zijn geweest.

Luitenant A—en en *Vice-A—en* van de onderscheidene Amiraliteiten, door welke zy benoemd werden. Zie *Amiraliteit*.

Sints de vestiging van het Koninkrijk der Nederlanden, worden, ingevolge de Grondwet, de Amiralen, even als alle andere Officieren, door den Koning benoemd.

De benaming *A—* wordt by onze schrijvers ook gebezigd om den bevelvoerder van eenig afzonderlijk smaldeel aan te duiden. Zoo zeide men b. v. *De Kapitein A voerde als A— den middeltocht aan, de Kapitein B als Vice-A— den voortocht en de Kapitein C, als Schout-by-Nacht, den achtertocht.*

Spreekwijze: *De A— heeft geschoten.* (De gastheer heeft zijn glas opgenomen en daardoor het sein gegeven.) Elken avond gaat aan boord van het Amiraalschip het wachtschot; dan moeten licht, vuur en pijpen uit, en de nachtwacht begint. Evenzoo luidt elken morgen het dagschot en ieder moet de kooi uit. Ook in een gevecht geeft het Amiraalschip het sein om te beginnen.

Amiraal, z. n. m. — Zeildoeksche slagputs om water te hijschen by 't schoon schip maken.

Amiraalschap, z. n. v. (veroud.) — Het verdrag, dat onder een vloot schepen gemaakt werd, wie het opperbevel zal voeren, en naar welk verdrag ieder zich in der tijd had te gedragen.

Amiraalschip, z. n. o — Schip, dat den Amiraal aan boord heeft of verwacht.

Amiraalsvlag, z. n. v. — Vlag, welke de Amiraal laat waaien, en waaraan men weten kan, op welk schip hy zijn verblijf houdt.

Amiraalzeilen, o. w. — Hardzeilery met kleine vaartuigen, hoedanig van ouds o. a. op den Aemstel plach te geschieden.

Amiraliteit, z. n. o. — Kollegie, dat het opperbewind plach te hebben over zeezaken. Onder de Republiek had men hier te lande vijf zoodanige Kollegiën, t. w. *de A— van de Maas, van Texel, van Zeeland, van Friesland en van het Noorder kwartier.*

Ammunitie, z. n. v. — Zie [Krijgsvoorraad](#).

Amplitudo, z. n. v. — De streek van den op- en ondergang der hemellichamen, van het ware Oosten of Westen gerekend.

Anker, z. n. o. — Ijzeren werktuig met dubbelen weêrhaak, dat, uitgeworpen wordende, zich in den bodem der zee vastklemt en het schip, waaraan het is vastgehecht, belet weg te drijven. Als zware A—s heeft men aan boord der schepen: *het Daagsch A—: het Boeg A—, het Tui A— en het Plecht A—, soms nog het Nood A—; als lichte A—s: het Stop- en de Werp A—*

—s.—Het A— voor den boeg vieren (het gereed stellen als men ankeren wil). **Het A— werpen, ten A— komen, het A— uitbrengen, laten vallen** (het in zee laten zakken). **Het A— gaat door, laat los** (het krast over den grond). **Het A— doen doordringen.** (Het uitgeworpen A— al varende over den bodem van het water laten slepen, 't welk geschiedt wanneer men, door snel stroomende rivieren varende, by het ontmoeten van een ondiepte, onmiddelijk kan ten anker komen). **Het A— staat stagswijze** (de ketting van het A— staat evenwijdig met het fokkestag). **Het A— katten, verkatten.** (Een werp-A— op een zwaar A— zetten, om het doordreggen te beletten.) **Het A— kippen.** (De bezorging van 't A— na 't katten: de hand van 't A— over boord halen.) **Het A— lichten** (uit het water ophalen). **Het A— is klaar** (als het gezien is by 't ophalen en recht naar boven komt). **Onklaar A—** (als het in het touw of op andere wijze verward is. **Hy is gezien!** (het A— is gezien by 't uit het water komen.) **Het A— is recht op en neder!** (wordt geroepen, wanneer de ketting by 't ophalen recht op en neder staat). **A— is voor** (het is opgehaald en voor aan den boeg). **Het A— vrij houden** (te beletten, dat het tegen boeg of boord aanslaat). **Het A— t'huis halen** (het naar boord winden). **Het A— opkatten** (het in den ring met het katsblok onder den kroonbalk hijschen). **Het A— laten slippen** (een boei op het eind van het touw steken en dat de kluis doen uitloopen.) **Het A— visschen** (naar een verloren A— zoeken en ophalen). **Het A— kappen** (het touw kappen, waar het